

Van de olifant en de muis die langs zanderige wegen trokken. Een replek op Louis Van Geyt en Michel Vanhoorne

Vincent Scheltiens

I.

Terecht merken Louis Van Geyt en Michel Vanhoorne op dat mijn ‘terugblik’ zich niet richt op de gehele linkerzijde maar zich toespitst op wat in Vlaanderen ‘klein-links’ wordt genoemd, te onderscheiden van een groter links dat er, volgens Louis Van Geyt, écht toe doet en voornamelijk bestaat uit de sociaal-democratie en de christelijke arbeidersbeweging. Die vaststelling kan ik beamen. Louis Van Geyt zegt meer. Zich toespitsen op de onderling versnipperde marginale groepjes getuigt volgens de oud-KPB-voorzitter van een ‘erg beperkende kijk’. Michel Vanhoorne illustreert mijn myopie door er op te wijzen dat ik zowel Leo Collards poging tot progressieve frontvorming (1961) als het al even onfortuinlijke *Sienjaal* van de tandem Norbert De Batselier-Maurits Coppieters (1996) onvermeld laat. Het zou inderdaad van een ‘erg beperkende kijk’ getuigen een geschiedenis van de linkerzijde te schrijven door de rol en impact van ‘centrum links’, de sociale organisaties, het verenigingsleven, de linkse subcultuur te negeren en zich louter te focussen op de minoritaire en onderling verdeelde klein-linkse politieke clubs. Wat ik heb gedaan is een zeer bewuste en al even pretentieloze poging om de radicale linkerzijde, *la gauche de la gauche*, als voorwerp van historisch onderzoek af te bakenen en er op in te zoomen. Uiteraard is het bestaan van klein-links gerelateerd aan ‘centrum links’ of ‘groot links’ omdat elk van die klein-linkse krachten op één of ander moment de inschatting maakte (en Louis Van Geyt, die ik hier citeer, maakt ze zelf ook) ‘dat het gros van de centrumlinkse bovenlaag evenmin verdient om gerangschikt te worden bij consequent links’. Zo ben ik graag ingegaan op de vraag vanuit de redactie van *Aktief*, ledenblad van het Masereelfonds,

Het is dankzij reacties als deze van Louis Van Geyt, en ook Michel Vanhoorne, dat het schrijven van deze geschiedenis ook bijkomende vragen en een boeiende discussie oplevert over verleden en, voor de stuurmannen en -vrouwen die niet aan wal staan, toekomst van wat Louis Van Geyt zo mooi en ietwat hoogmoedig de ‘consequente linkerzijde’ noemt.

om een historisch overzicht te schetsen van die linkse *versnippering*, van de pogingen om aan de *politiek-electorale* marginaliteit te ontsnappen door eenheidsinitiatieven te nemen. Ik heb die marginale positie geproblematiseerd door ze te contrasteren met geslaagde *politiek-electorale* doorbraken vanuit de linkse marges in andere Europese landen. In een aantal van die landen heeft voormalig klein-links wél een impact op wat Louis Van Geyt niet ten onrechte ‘de reële beweging’ noemt. Dus inderdaad, Michel Vanhoorne, ook al is het een open deur intrappen dat ‘politiek zich niet tot partijpolitiek beperkt’, mijn bijdrage gaat vooral over klein-linkse partijpolitieke tactieken en strategieën en niet over andere linkse initiatieven zoals de Vrienden van Cuba (evenmin die van Albanië, de USSR, China, de vereniging België-DDR, de Belgisch-Hongaarse vereniging en wat weet ik nog allemaal). Ik heb het evenmin over Klimaat en Sociale Rechtvaardigheid of tientallen andere samenwerkingsverbanden tot Vanhoornes eigen geesteskind toe, het Links Ecologisch Forum. Wat ik eventueel wél had kunnen vermelden – tegen alle eendagsvliegerij in, met enig tastbaar organisatorisch en politiek-electoraal resultaat – is het lokale LEEF-initiatief in Herzele onder impuls van Filip De Bodt. Als ik dat niet gedaan heb, is dat omdat ik LEEF zowel vanuit de politieke cultuur, de *modus operandi* als een groot deel van de actieve deelnemers als een buitenbeentje

binnen klein-links beschouw. *To put it bluntly*, vraag dus bij een studie over de hond niet waarom de kat onvermeld blijft of waarom niet alle viervoeters, zoogdieren en bij uitbreiding het hele dierenrijk ter sprake komen.

II.

Zo’n studie van klein-links valt te verantwoorden vanuit de vaststelling dat de geschiedenis van deze naoorlogse radicale linkerzijde in België nog voor een groot stuk ongeschreven is. Tegen wie dit zou afdoen als historisch te onbelangrijk of te beperkend moet opgeworpen worden dat de maatschappelijke impact van dit stuk linkerzijde veel groter is dan de numeriek marginale omvang laat vermoeden. Ondanks een bijwijlen (naargelang je positie) irritant of potsierlijk ‘sektarisme’ en ‘dogmatisme’ binnen klein-links, speelden vele, niet alle, van deze groepen een vooraanstaande rol in belangrijke sociale mobilisaties en maatschappelijke radicalisering. Voor de vuist weg: de tweede feministische golf, de link met de gehele sociale beweging zonder de als specifiek opgevatte vrouwenreizen ondergeschikt te maken, de strijd om abortus uit het strafrecht te krijgen, de vredesbeweging, de solidariteitsbeweging met de Centraal-Amerikaanse revoluties, de inbreng van talloze klein-links georganiseerde syndicalisten in de sociaaleconomische gevechten op het vlak van hun bedrijven en diensten, hun sector en intersectoraal, de strijd tegen extreemrechts en racisme, de inspanningen voor betaalbare gezondheidszorg met Geneeskunde voor het Volk. Sommige groepen leverden interessante inzichten die nadien in de linkerzijde breder gedragen werden. Denken we maar aan de popularisering van het ‘kiwimodel’ of aan het voorstel tot invoe-

ring van een vermogensbelasting op grote fortuinen. De lijst van 'grote werken' door 'kleine organisaties' kan zeer lang gemaakt worden. En nagenoeg al deze groepen vormden vaak de 'leerschool' van latere prominente figuren van de linkerzijde (en niet alleen de linkerzijde overigens) van Charles Plisnier tot Frank Vandenbroucke en van Piet Vermeylen en Aloïs Gerlo tot Jan Peumans. Je kan dus perfect verantwoord maken dat je als historicus maatschappelijk relatief onbelangrijke evenementen of groepen bestudeert, zonder dat dit betekent dat de vorser in kwestie van een 'beperkende kijk' getuigt. Integendeel, in navolging van Carlo Ginzburgs *microstoria* lijkt het me zelfs mogelijk klein-links te benaderen als een fenomeen dat licht kan werpen op het maatschappelijk functioneren van sociale bewegingen, over de moeilijkheid om de sociale eisen op het politieke forum te brengen en uiteindelijk ook iets relevant te vertellen over de grote linkerzijde, over de reële beweging.

III.

Geconfronteerd met een uitgebreide reactie van een voornamelijk speler uit mijn geschiedenis van contemporair klein-links (Louis Van Geyt) en die van de bezieler van één van de discreet voortkabbellende initiatieven ter linkerzijde (Michel Vanhoorne), kan je je echter afvragen of het onderwerp 'al wel geschiedenis genoeg is'. Is het niet al te *tricky* zich te wagen aan een *history of the present* wanneer de te onderzoeken groepen nog actief zijn? Niet weinig historici staan huiverachtig tegenover een periode die ze zelf bewust beleefden. Zeker als ze de overtuiging zijn toegedaan dat geschiedenis uiteindelijk niet over *maps* maar over *chaps* gaat.¹ Zelf ben ik er voorstander van die schroom af te leggen. Ik geloof niet in een historicus als 'observer super partes'.² Wel denk ik dat je een kritische afstand moet in acht nemen en de lezer niet in het ongewisse mag laten over je eigen positie. Wanneer historici het recente verleden niet 'historiseren' laten ze dit terrein braakliggen voor anderen die minder bekommerd zijn om de historiciteit. In de eerste plaats zijn dat de 'memorialisten', 'mensen die de neiging voelen zelf de gebeurtenissen neer te schrijven vanuit hun invalshoek waarbij enige zelfrechtvaardiging nooit veraf is'.³ Wel, veel van

het weinige dat tot nu toe voorhanden is aan geschiedschrijving van Belgisch klein-links beantwoordt aan deze beschrijving en zowel Louis Van Geyt als Michel Vanhoorne geven daar in hun respectievelijke reacties een treffend voorbeeld van.

IV.

Waar ze, in hun poging tot 'zelfrechtvaardiging', absoluut wél aan willen ontsnappen is aan een casting *binnen* klein-links. Vanhoorne doet dat door aandacht te vragen voor LEF en deze constructie voor te stellen als iets dat klein-links overstijgt. Louis Van Geyt scheert zowel thematisch als chronologisch rakelings langs mijn tekst heen en legt zijn zwaartepunt elders: tussen het moment dat de KPB op haar Congres van Vilvoorde (1954) een 'radicale koerswijziging' inzet, breekt met de 'koers naar de afgrond' en tot een door hem vaag en mysterieus omschreven 'deemstering' halverwege à eind de jaren 1980. Die afbakening stelt Louis Van Geyt in staat aan te tonen dat 'zijn' KPB een totaal andere relatie tot de 'reële beweging', hoofdzakelijk de sociaal-democratie, had dan het weinig presentabel gezelschap dat onderwerp

is van mijn artikel. Het stelt hem in staat zijn wezenlijk punt te maken én de vraag te beantwoorden naar het waarom van de mislukkingen van klein-links: ze houden zich daar niet bezig met de reële beweging. Het is een deels valabel antwoord op de vraag naar redenen van de mislukking van klein-links, maar zoals ik hierboven heb trachten aan te tonen, klopt ze niet volledig, niet altijd en niet altijd voor iedereen. Hoewel Michel Vanhoorne schrijft dat ik niet inga op de redenen van mislukking, draag ik in mijn bijdrage nochtans verschillende elementen voor die mislukking aan en ik herhaal er hier kriskras een aantal. Tal van deze initiatieven werden te snel, louter met het oog op de eerstvolgende verkiezingen genomen, waarop ze dan ook vaak meteen stukliepen. Regelmatig ontstonden blokkeringen door een buitensporige prioriteit aan *ideologische* paradigma's, wat gelieerd is met de supranationale affiniteiten van de kleine groepjes. De samenwerkingen groeiden niet 'organisch' genoeg, waren niet erg 'doorleefd' en baadden vaak in een sfeer van wantrouwen tussen parallel of intern apart opererende groepen. Zowat altijd ontbrak het aan financiële middelen, vaak

ook aan praktische knowhow. De *deus ex machina* of lijsttrekker bleek niet zelden een *voyageur sans bagages* die zijn achterban niet van de eigen overstap wist te overtuigen. Wat soms, of althans bij een aantal van de clubs meespeelde, was een overfixatie op de onderlinge ideologische debatten met een hoog trapeze-gehalte. In mijn bijdrage heb ik het over hoe dit zowel mee de doorbraak van de groene stroming in de hand gewerkt heeft als over hoe dit menig links medemens vermoeit en irriteert. Met het invoeren van een kiesdrempel, voegde ik er nog aan toe, ligt de lat ook veel hoger dan voorheen om parlementair succes te behalen.

V.

Waar de klein-linkse groepen en samenwerkingsverbanden zich, terecht of ten onrechte, uitroepen tot potentieel politiek alternatief voor de sociaal-democratie, positioneert Louis Van Geyt zich als behoeder van een verantwoorde en constructieve strategie ten opzichte van die sociaaldemocratie. Het is een lijn die hij zegt te erven van partijvoorzitter René Beelen en diens rechterhand, Ernest Bunnelle die intern komaf trachtten te maken met het sektarisme en de stalinistische paranoia (naoorlogse zuiveringsgolf) van Edgar Lalmand. Bij het overlijden van partijleider Marc Drumaux zal Van Geyt de fakkel overnemen en die lijn onverminderd voortzetten. Wars van het gauchisme en het sektarisme, mee optrekken met de sociaal-democratie (bij uitbreiding sectoren van de christen-democratie en van het democratisch Vlaams-nationalisme) die kritisch gecorrigeerd dan wel aangepord moet worden: dat is de *master narrative* van Louis Van Geyt die hij zelf zorgvuldig cultiveert.⁴ Hierdoor kon, aldus haar laatste voorzitter, de KPB 'een flinke kwarteeuw lang' een betekenisvolle rol spelen.

Het einde van die KPB-significantie valt niet toevallig samen met het definitieve verdwijnen van de communisten uit het parlement in 1985 wanneer de laatste twee Franstalige communisten, Didier Bajura en Daniel Fedrigo, hun zetel verliezen (voor 'Brusselaar' Louis Van Geyt eindigde het parlementaire bestaan in 1981) en met de Val van de Muur en de implosie van de USSR. Zoals echter uit de romp van mijn artikel blijkt, begint even later een heel

moeilijk proces om met de brokstukken van klein-links een versnippering te overstijgen om toch weer politiek-electoraal relevant te worden. Ook de KPB is dan tot dat niveau gezakt en begint deel te nemen aan dit soort eenheidspogingen. Ik schreef dat ze dit deed als een ‘zwaktebod’ en Louis Van Geyts verhaal bevestigt dit. Hij springt als het ware over die periode heen en landt bij de perspectieven van de PvdA, waar hij zeer gedetailleerd op ingaat. Z’n eigen partij – in het noorden van het land omgedoopt tot KP-Vlaanderen – is dan al een aantal jaren aan het agoniseren. Eind 2010 vervellen de restanten van wat ooit de communistische partij was tot een Communistisch Forum, terwijl een handvol oud-communisten geruisloos de oversteek naar een PvdA maakt voor wie de KPB-erfenis met de namen, symbolen en rituelen – in tegenstelling tot voorheen – geen *must-have* meer is, maar een gênant obstakel in de verderzetting van een brede, publieke doorbraak. Het lijkt dan ook dat met die dertig jaar (DERTIG) een *andere* ‘flinke kwarteeuw lang’, Louis Van Geyt niet geïdentificeerd wil worden.

VI.

De ‘flinke kwarteeuw’ van succesvol opereren die Louis Van Geyt aanhaalt, werpt interessante vragen op. In Italië en Frankrijk kon een eigen, nationale, later ‘eurocommunistische’ strategie beschouwd worden als een plausibele nationale hervormingsgezinde strategie. Zowel de PCI als de PCF waren immers de vertaling van

een reëel ingeplante nationale ervaring, van een politieke stroming die sinds de jaren 1920 dominant was in de arbeidersbeweging en in de linkse ‘reële beweging’ die gedurende een zeer lange periode de sociaaldemocratie electoraal overvleugelde. Hetzelfde kan echter niet gezegd worden van de KPB dat, zoals Louis Van Geyt duidelijk uitlegt, snel haar weerstandskrediet (met de topscore van 1946) verliest en electoraal onomkeerbaar achteruitboort. Van Geyt geeft ook toe dat ‘zijn’ kwarteeuw electoraal de neerwaartse spiraal niet kan omkeren. Noteer dat de KPB in Vlaanderen haar laatste Kamerlid, de Antwerpse havenarbeider Frans Van den Branden, al bij de verkiezingen van 4 juni 1950 kwijtspeelt. Op welke krachtsverhouding baseert zich dan de door Van Geyt zo geroemde ‘begeleidingsstrategie van groot-links’ (mijn typering)? Inzake hun relatie tot ‘centrum-links’ en de sociaaldemocratie deden de reacties van Louis Van Geyt en Michel Vanhoorne me heel even aan dit grapje denken. Een olifant en een muis trokken samen, zij aan zij, langs zanderige wegen. Trots kijkt de muis op naar z’n kolossale reisgezel en zegt: ‘Wij doen samen nogal wat stof opwaaien, hé makker’. Voor iemand als een Bert Van Hoorick maakte de nieuwe begeleidingsstrategie de KPB eigenlijk overbodig. De oud-verzetsman, krijgskampgevangene en Aalsters boegbeeld pleitte voor het opheffen van het schisma tussen communisten en socialisten en trok zijn conclusie door naar de BSP over te stappen.⁵ De vraag rijst of de relevantie van de KPB voor de reële

beweging, voor de sociaaldemocratie, voor de vredesbeweging, voor het Belgische establishment – naast de achtbare inzet van haar leden en de welbespraaktheid en hoffelijkheid van haar voorzitter – niet ook en vooral te maken had met het bestaan van een Sovjet-Unie, een Oostblok, een Warschau-Pakt en een Comecon. Heeft ondanks alle retoriek, halve en vermeende distantieering ten opzichte van Moskou, de affiniteit en de bevoorrechte banden met dit machtsblok de KPB én Louis Van Geyt in staat gesteld een ‘flinke kwarteeuw lang’ boven het eigen politieke gewicht te boksen? Ging daarom na de implosie van het ‘reëel bestaande socialisme’ voor de KPB het licht stilaan maar zeker uit?

VII.

Een beetje tot mijn verrassing ontving ik vele reacties op mijn artikel. Felicitaties, toevoegingen, correcties, suggesties. Het sterkt me in de overtuiging dat het thema ‘rijp’ is voor een serene en kritische historiografie. Het is dankzij reacties als deze van Louis Van Geyt, en ook Michel Vanhoorne, dat het schrijven van deze geschiedenis ook bijkomende vragen en een boeiende discussie oplevert over verleden en, voor de stuurmannen en –vrouwen die niet aan wal staan, toekomst van wat Louis Van Geyt zo mooi en ietwat hoogmoedig de ‘consequente linkerzijde’ noemt.

Noten:

¹ Tony Judt & Timothy Snyder, *Thinking the Twentieth Century*, London, Vintage Books, 2013.

² Enzo Traverso, *À feu et à sang. De la guerre civile européenne. 1914-1945*, Paris, Stock, 2007, p. 30.

³ Marnix Beyen en Philippe Destatte, ‘Een ander land. Van 1970 tot vandaag’, in: Vincent Dujardin, Michel Dumoulin, Marnix Beyen & Philippe Destatte, *Nieuwe Geschiedenis van België, deel III. Van 1950 tot heden*, Tielt, Lannoo, 2009, p. 1545-1546.

⁴ Alain Meynen, *Van Praag 1948 tot Vilvoorde 1954: Politiek-biografische gesprekken met Louis Van Geyt*, Brussel, IMAVO-DACOB, 2001.

⁵ Bert Van Hoorick, *In tegenstroom. Herinneringen 1919-1956*, Gent, Masereelfonds, 1982.